

Midt i en ny læremiddelkultur

Læremiddelkulturen er under markant forandring i disse år, hvor man på alle niveauer inden for uddannelsessystemet kan iagttage et paradigmeskifte i anvendelsen af læremidler. Det primære læremiddel er ikke længere nødvendigvis lærebogen i papirform.

En læremiddelkultur må i sagens natur altid afspejle den måde, vi underviser på, og det læremiddelskifte, som man i disse år kan iagttage, hænger uløseligt sammen med det skifte i undervisningsformer, som også sker for tiden. Nye didaktiske muligheder med web 2.0 og implementeringen af computeren som læringsredskab i undervisningen betyder, at vi – på godt og ondt – er nødt til at nytænke tilrettelæggelsen af undervisningen og gøre os erfaringer med, hvad web 2.0 og computeren kan anvendes til i et læringsmæssigt perspektiv.

Traditionelle og digitale læremidler

Det er ikke mange år siden, at forløbsplanlægning startede med en tur i skolens bogkælder for at få overblik over de lærebøger, der var til rådighed, og som altså skulle udgøre forløbets kerne. Men med internettets indtog i vores dagligdag har vi fået adgang til en lang række videnkilder, som er tilgængelige for både lærere og elever. Læreren har ikke længere monopol på viden, og i de fleste tilfælde kan man med få klik google sig til svaret på de spørgsmål, man måtte have. Faktuel viden er blevet hvermandseje.

Bogen som traditionelt læremiddel er blandt andet kendetegnet ved, at indholdet er fagligt og pædagogisk legitimeret af forfatteren, der oftest også har didaktiseret udgivelsen i et eller andet omfang. Bogen er desuden også driftssikker sammenlignet med digitale

METTE HERMANN

Lektor, Nørre Gymnasium, cand.mag. i tysk og engelsk
mettehermann@hotmail.com

læremidler, hvor man også er afhængig af internet og computer. Med andre ord er der altså færre didaktiske og praktiske valg, man som underviser skal træffe, hvis en lærebog anvendes som det primære læremiddel i undervisningen.

I forbindelse med digitale læremidler må man skelne mellem didaktiserede og ikke-didaktiserede digitale læremidler. Ved didaktiserede digitale læremidler forstås eksempelvis elektroniske portaler, i-bøger og e-bøger¹, som distribueres via computeren, og som er udviklet til undervisningsbrug.

Ved ikke-didaktiserede digitale læremidler forstås en lang række materialer og værktøjer, som ligeledes distribueres via computeren, men som ikke er udviklet med det formål, at de anvendes i undervisning med et læringsøjte. Disse læremidler skal underviseren selv vurdere og didaktisere, og de bliver først til læremidler i det øjeblik, der foretages en didaktisering af dem. Viften af mulige læremidler inden for digitale værktøjer er uendelig.

Eksempler på ikke-didaktiserede værktøjer, der anvendes som læremidler, er blandt andet diverse podcastværktøjer, fx MailVU eller Screencast-O-Matic², som mange sprogundervisere har integreret som værktøjer i undervisningen. De anvendes eksempelvis til at optage mundtlige præsentationer med det formål at træne mundtlig sprogfærdighed og præsentationskompetencer på det fremmedsprog, der arbejdes med. Disse værktøjer er således en genvej til øget sprogproduktion i fremmedsprogsundervisningen, såvel mundtligt som skriftligt.

Med de digitale læremidler er læremiddelkulturen i Danmark ved at forandre sig radikalt, og opfattelsen af, hvad et læremiddel er, ændrer sig også. Forlagene udgiver i langt højere grad end tidligere elektroniske lærebøger og portaler, internettet anvendes som en integreret videnkilde i undervisningen, og via web 2.0 har vi fået adgang til en lang række værktøjer, der med fordel kan implementeres i undervisningen. Der er altså mange muligheder, når undervisning skal planlægges og gennemføres, men det har dog også den konsekvens, at det ikke er blevet hverken nemmere eller hurtigere at forberede sig, da man i forbindelse med ikke-didaktiserede læremidler selv skal foretage en lang række faglige og didaktiske valg. Det er derfor essentielt, at undervisere besidder veludviklede didaktiseringskompetencer og har kendskab til forskellige læringsformer, undervisningsformer og organisationsformer. Foruden didaktiske kompetencer kræver det at undervise både indsigt, refleksiv tænkning og beslutningskraft (Hansen 2010: 11-18). Der er mange valg, der skal træffes. Samtidig ændres vores syn på, hvad god under-

visningspraksis er hurtigere end tidligere, da vi med computerens indtog i klasselokalet er presset til at anvende andre organisationsformer, hvis vi vil have undervisningen til at fungere, og hvis vi vil udnytte det læringsmæssige potentiale, der er forbundet med anvendelsen af digitale læremidler.

I-bogen som læremiddel

I-bogen som læremiddel adskiller sig fra ikke-digitale læremidler, fx den traditionelle bog i papirform, ved at være interaktiv og multimodal, idet en i-bog oftest består af både lyd, tekst, billeder og eksempelvis quizzet og lignende testformater. I-bogen indeholder dermed en lang række netbaserede ressourcer og muligheder, da udgivelsen dels rummer flere medier og dels ikke er begrænset til et bestemt antal sider, som det er tilfældet i en trykt bog. Dette har dog igen den konsekvens, at underviseren tildeles en mere aktiv rolle i brugen af en i-bog, da der i planlægningen af undervisningen skal vælges til og fra i ressourcemængden.

En åbenlys fordel ved i-bøger er, at man som forfatter og forlag har mulighed for løbende at opdatere, justere og supplere i-bogen. I-bøger er dermed kendetegnet ved en fleksibilitet, som den trykte lærebog ikke besidder.

I-bogen som læremiddel er en genre, der er under udvikling. Det optimale format er endnu ikke fundet, og der er behov for mere forskning, der undersøger de faglige, didaktiske og pædagogiske fordele ved at anvende i-bøger, som af åbenlyse grunde er anderledes at navigere i og læse i sammenlignet med en trykt bog.

Nye praksisformer

Når man anvender digitale læremidler i undervisningen, er det vigtigt, at det altid sker med didaktiske og faglige begrundelser. Et digitalt læremiddel skal gøre en forskel i forhold til eksisterende praksis og bidrage mærkbart til elevernes læring. Derudover skal digitale læremidler være lettilgængelige og nemme at anvende – både for undervisere og elever.

Med web 2.0 har internettet forandret sig markant, og vi bruger det ikke længere kun til at søge og indsamle informationer, men i høj grad også til at producere, kommunikere og videndele (Christiansen og Gynther 2010: 67). For at kunne navigere og agere i en digital verden og anvende internettet som videnkilde skal man altså beherske en række nye færdigheder og praksisser.

Man skal kunne:

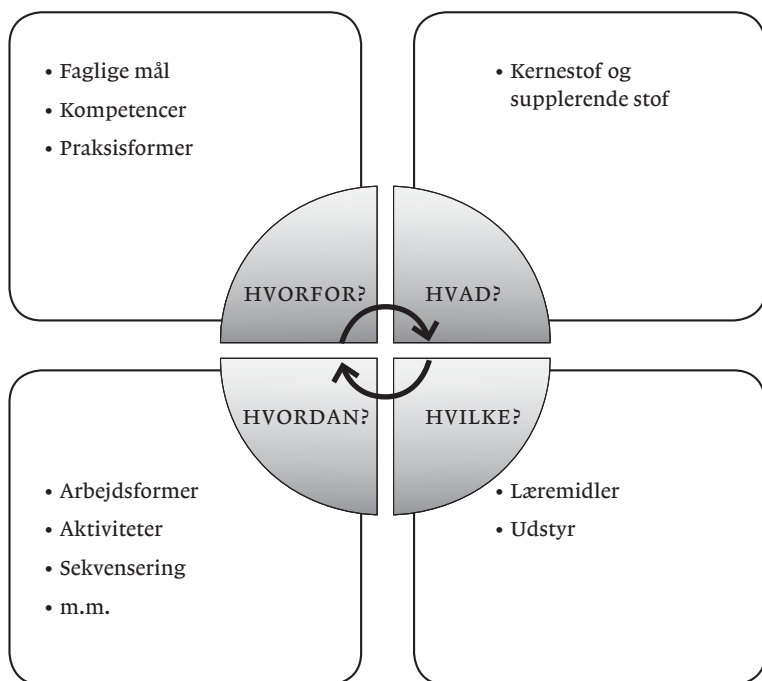
- søge og indsamle relevant information på internettet
- vurdere kilder på internettet
- anvende information fra internettet i nye sammenhænge
- dokumentere brugen af internetkilder
- producere og formidle viden digitalt
- videndele og samarbejde digitalt³

For at beherske disse praksisformer skal eleven være i besiddelse af følgende tre kompetencer: informationskompetence, samarbejdskompetence og det, som man kunne kalde produktionskompetence. Deres produktionskompetence anvender eleverne, når de kommunikerer og videndeler på nettet og/eller producerer et konkret produkt via et digitalt værktøj. Det kan for eksempel være en podcast med en mundtlig præsentation, en elektronisk mindmap anvendt som præsentationsværktøj eller en blog anvendt som skriftlig afleveringsopgave. I arbejdet med de tre produkter træner eleverne vidt forskellige faglige mål og kompetencer, men fælles for dem er, at det er praksisformerne »producere« og »formidle«, der er i spil, hvor eleverne producerer et konkret produkt, som blandt andet synliggør deres læring.

Elevernes arbejde med de digitale praksisformer i undervisningen er desuden en forudsætning for, at de kan udvikle digital dannelse, og man må tilrettelægge undervisningen, så eleverne løbende træner de grundlæggende digitale praksisformer (Hermann 2014).

Simpel planlægningsmodel

I planlægningen af en undervisningssekvens med digitale hjælpemidler kan man med fordel anvende planlægningsmodellen på s. 18. Modellen tager udgangspunkt i hvilke faglige mål, kompetencer og praksisformer, der skal undervises i (Hvorfor), og hvilket kernestof fra læreplanen, der skal i spil (Hvad). Dertil kommer overvejelser omkring den praktiske organisering (Hvordan) samt hvilke læremidler og digitale værktøjer (Hvilke), der anvendes. Modellen har fokus på et kompetenceperspektiv, herunder anvendte praksisformer, samt læremiddelperspektivet, som også dækker det konkrete udstyr og de digitale værktøjer, der anvendes.

FIGUR 1: Planlægningsmodel

Eksempel på anvendelse af læremidler

Nedenstående opgave er anvendt på et engelskhold i 2.g. I et kort projekt over i alt fem lektioner skal eleverne arbejde individuelt med en retorisk analyse af en tale af Nelson Mandela. Opgaven er et typisk eksempel på, hvordan man i fremmedsprogsundervisningen anvender forskellige læremidler, og hvordan de anvendes som et integreret læringsredskab.

Miniprojekt: Retorisk analyse af Nelson Mandelas indsættelsestale 1994

OPGAVEINSTRUKS:

- Læs de følgende kapitler fra bogen »On Purpose«, Gyldendal 2009:
 - Kapitel 2: What is non-fiction?
 - Kapitel 3: Rhetorical analysis
 - Kapitel 4: Nine lords a'blogging
- Find baggrundsinformation om Nelson Mandela på nettet.

3. Lav en retorisk analyse af Nelson Mandelas indsættelsestale fra 1994. Inddrag i analysen din viden om Nelson Mandela.

Præsentationen skal indeholde følgende:

1. En kort redegørelse for, hvad retorisk analyse er, og hvordan man anvender den retoriske pentagon.
2. En kort præsentation af Nelson Mandela og den historiske kontekst, talen indgår i.
3. Analysen af talen.

Analysen skal formidles i en PowerPoint og præsenteres mundtligt i en Screencast-O-Matic-optagelse, hvor du gennemgår din PowerPoint på skærmen, imens du speaker ind over.

Præsentationen afleveres enten som YouTube-video eller en MP4-fil. Du skal desuden aflevere en litteraturliste med en oversigt over anvendte kilder i præsentationen.

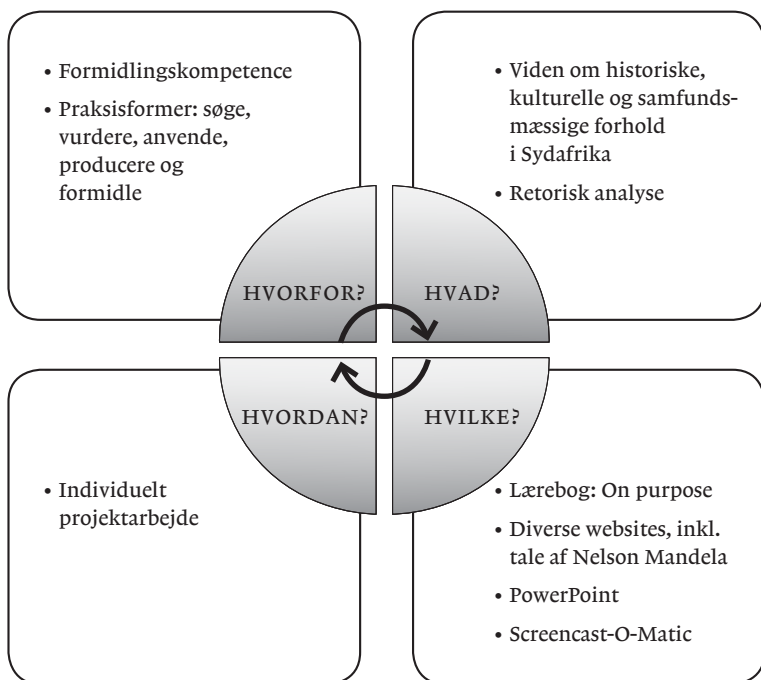
BEDØMMELSESKRITERIER

Du får en karakter for din præsentation og bedømmes på følgende:

- Det faglige niveau i den retoriske analyse
- Formidlingskompetence – såvel mundtlig som skriftlig
- Sprogkompetence (ordforråd, grammatik og udtale)
- Evnen til at søge, anvende og vurdere materiale fra internettet.

I denne undervisningsaktivitet anvendes en række forskellige læremidler. Som udgangspunkt for projektet anvendes en lærebog om retorisk analyse. Bogen findes kun i papirform. Derudover anvendes internettet som videnkilde, da eleverne selv skal finde relevant baggrundsinformation om Nelson Mandela og om den historiske kontekst, talen indgår i. Endvidere anvendes to digitale værktøjer, nemlig PowerPoint og Screencast-O-Matic, idet eleverne dels skal lave traditionelle PowerPoint-præsentationer og dels skal optage gennemgangen af deres PowerPoint-præsentationer på skærmen via Screencast-O-Matic, imens de taler ind over og laver en optagelse af både det, man ser og hører. Eftersom præsentationerne ikke er traditionelle mundtlige oplæg, der holdes i klassen, så er der tid til, at alle elever både kan forberede sig og holde en individuel præsentation. Det ville ellers af tidsmæssige årsager være utænkeligt. Muligheden for at præsentere sit produkt mundtligt medfører også, at sprogproduktionen øges hos den enkelte.

Der er flere formål med projektet. Eleverne skal dels tilegne sig viden om retorisk analyse. Derudover skal de træne skriftlig og mundtlig præsentationskompetence samt informationskompetencen, idet de selv skal finde relevant baggrundsmateriale på nettet. Herved trænes praksisformerne at »søge«, »vurdere« og »anvende«. I nedenstående model anskueliggøres projektets formål, organisering og anvendte læremidler.

FIGUR 2: Oversigt over projektets formål, organisering og anvendte læremidler

Modellen her viser, hvor mange didaktiske valg, der skal træffes i planlægningen af en undervisningssekvens, og hvor mange forskellige læremidler der er i spil. Både underviseren og eleverne skal lære at navigere i og anvende mange forskellige medier og værktøjer. En tekst er ikke længere bare en tekst trykt i en bog, og en skriftlig opgave er ikke længere bare en aflevering med læreren som den primære modtager. Det er ikke kun læremiddelkulturen, der forandres i disse år, men også vores forståelse af, hvordan vi lærer, og hvilke praksisformer der skal til, for at vi kan navigere og agere i en mere og mere digital verden.

Noter

1 Ved e-bøger forstås en elektronisk udgave af en papirbog. Ved i-bøger forstås interaktive udgivelser, der kombinerer den traditionelle bog med internettet.

2 jf. www.mailvu.com og www.screencast-o-matic.com

3 De anførte praksisformer tager udgangspunkt i René B. Christiansen og Karsten Gynthers definition af praksisformer, som er præsenteret i udgivelsen *Didaktik 2.0 – læremiddelkultur mellem tradition og innovation* i kapitel 2 »Didaktik 2.0 – et nødvendigt paradigmeskifte«.

Litteratur

Christiansen, René B. & Gynther, K. (2010). *Didaktik 2.0 – et nødvendigt paradigmeskifte*. I: Gynther, Karsten (red.). *Didaktik 2.0. Læremiddelkultur mellem tradition og innovation*. København: Akademisk Forlag, s. 43-56.

Hansen, Jens Jørgen (2010). *Læremiddel-landskabet. Fra læremiddel til undervisning*. København: Akademisk Forlag.

Hermann, Mette (2014): »Grib bolden! – Muligheder og forpligtigelser i en digital verden«. *Gymnasieskolen*, februar 2014.